

M. Vesperis

Jelgavas tuberkulozes slimnīcas darbība 20. gs. 2. pusē (Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja ekspedīcijā iegūtie materiāli un dokumentētās liecības)

Mārtiņš Vesperis

2007. gada 1. decembrī reorganizācijas rezultātā tika pārtraukta Jelgavas tuberkulozes slimnīcas darbība. Tāpēc 2008. gada 28. februārī Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs rīkoja ekspedīciju uz šo medicīnas iestādi, lai papildinātu muzeja krājumu ar materiāliem par Jelgavas tuberkulozes slimnīcu un tuberkulozes apkarošanas cīņu pēc 2. Pasaules kara. Muzeja darbiniekus interesēja lietiskie materiāli, dokumentālās liecības, kas raksturo slimnīcas darbību no dibināšanas brīža līdz pat slēgšanai, galveno ārstu un vadošo medicīnas darbinieku personālijas [1].

Ar slimnīcu iepazīstināja un ziņas sniedza Jelgavas tuberkulozes slimnīcas galvenā ārste Aina Vējiņa (dz. 1938), kas šajā slimnīcā strādāja kopš 1965. gada 1. augusta, bet par galveno ārsti kļuva no 1978. gada 1. februāra, un slimnīcas vecākā māsa Ilona Pommere [2].

Vēl pirms 1. Pasaules kara cīņu pret tuberkulozes izplatību Jelgavā uzsāka Kurzemes guberņas Jelgavas Sarkanā Krusta nodaļa Sarkanā Krusta slimnīcā. Tuberkulozi ārstēja plaušu un ausu, deguna un kakla slimību ārsts Eduards Londenbergs, kas pacientus izmeklēja rentgena kabinetā, plaušu un t. s. plaušu dziedzeru tuberkulozi ārstēja ar tuberkulīnu, kā arī veica operācijas [3]. Plašāka tuberkulozes apkarošana Latvijā sākas pēc 1. Pasaules kara, jo kara laikā bija pieaugusi saslimstība ar tuberkulozi. Tuberkulozes apkarošanā piedalījās valsts un pašvaldības iestādes, Slimokases, Sarkanais Krusts un sabiedriskās organizācijas [4]. Pakāpeniski izveidojās plašs tuberkulozes ārstēšanas iestāžu tīkls un dažādas tuberkulozes apkarošanas biedrības.

1923. gadā Latvijā izveidoja Tuberkulozes apkarošanas biedrību, kuru vadīja Elza Klaustiņa (1885–1971) [5], bet aktīvi līdzdarbojās Latvijā pazīstamas personības – mikrobiologs Augusts Kirhenšteins (1872–1963), rakstniece Anna Brigadere

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja ekspedīcijas dalībnieki pie Jelgavas tuberkulozes slimnīcas ēkas 2008. gada 28. februārī. No kreisās: Līga Patmalniece, Elīna Valtere, Mārtiņš Vesperis un Rita Grāvere

(1861–1933) [6] un citi. Jelgavā darbojās tās nodaļa. 1937. gadā Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrība kopā ar Latvijas Vēža apkarošanas biedrību un Latvijas Baltā Krusta biedrību apvienojās Veselības veicināšanas biedrībā, organizatoriski veidojot tuberkulozes apkarošanas sekciju [7]. Jelgavā bija Veselības veicināšanas biedrības nodaļa, kurā apvienojās Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības un bijusī Vēža apkarošanas biedrības nodaļa. To vadīja valde, par kuras priekšsēdētāju ievēlēja ārstu Augustu Dargevicu (1896–1988) [8]. Četru valdes locekļu vidū bija ārsti Dāvids Biskaps (1879–1972) [9] un Alfrēds Mednis (1894–1985) [10]. Nodaļa atbalstīja un uzturēja bērnu tuberkulozes sanatoriju – koloniju "Kahnleidiņos" Jelgavas tuvumā, kas bija nosaukta Jāņa Čakstes vārdā, un aizgādpunktu tuberkulozes un vēža slimniekiem Jelgavā, Krišjāņa Barona ielā 7 [11].

Speciālas tuberkulozes slimnīcas Jelgavā toreiz vēl nebija. Līdz 1939. gadam Jelgavas pilsētas slimnīcā par plaušu slimību speciālistu strādāja ārsts Pauls Strautzels (1864–?) [12]. Privatprakse bija ārstiem Ābramam Neihausam (1859–1932) [13], Fēlikssam Spēlmanim (1898–?) [14], Arvidam Rogulim un citiem.

Pazīstamākais no viņiem bija ārsts Arvids Rogulis, kas bija dzimis 1897. gada 21. jūlijā Ēveles pagastā feldšera Friča Roguļa ģimenē. Mācījies Rīgas Nikolaja ģimnāzijā, bet 1917. gadā iestājies Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātē. 1919. gada 11. jūnijā brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā un tika norīkots Atse-

Arvīds Rogulis (1897–1965).
20. gs. 30. gadi

višķās studentu rotas daļā par sanitāru, vēlāk pārcelts uz Rīgas Kara slimnici. 1921. gadā iestājies Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē, kuru beidzis 1924. gadā kā iekšķīgo slimību speciālists. Pirmās darbavietas bijušas Tērvetes (Kalnamuižas) sanatorija (1924) un Vaiņodes sanatorija (1925). 1926. gadā Rogulis ar ģimeni pārcēlies uz Jelgavu, kur atver savu iekšķīgo slimību privātpraksi Akadēmijas ielā 32, vēlāk to pārceļ uz Pils ielu 25. 1940. gadā viņš kļuvis par Latvijas Augstākās Padomes deputātu, bet no 1940. līdz 1941. gadam bijis Jelgavas pilsētas slimnīcas vadītājs. 1941. gadā A. Rogulis (bez ģimenes) evakuējās uz PSRS, kur piedalījās Latvijas Māsu skolas dibināšanā Tirleānos un bijis tās pirmais direktors. No 1942. līdz 1943. gadam strādājis Māsu skolā Rostovā. 1944. gada jūnijā A. Rogulis kopā ar PSRS karaspēku at-

griezās Latvijā un tika iecelts par Daugavpils slimnīcas direktoru, bet tā paša gada oktobrī, atgriežoties Rīgā, kļuvis par t. s. specklinikas direktoru. No 1946. gada strādājis par galveno ārstu Rīgas pilsētas Prettuberkulozes dispanserā, bet no 1951. gada – par ārstu Republikas Prettuberkulozes dispanserā. A. Rogulis miris Rīgā 1965. gada 24. novembrī, apbedīts Rīgā, Meža kapos [15].

Kā jau minēts, 1940.–1941. gadā Jelgavas slimnīcas galvenais ārsts bija A. Rogulis [16]. Slimnīcas Infekciju nodaļā bija ierīkotas palātas tuberkulozes slimniekiem. Slimnīcā pastāvēja arī stacionārs, kurā tuberkulozes nodaļu vadīja A. Rogulis, bet pacientus pieņēma ārsts Rumelis. Stacionārā vienlaikus varēja ārstēties 50 slimnieki, galvenokārt tie bija strādnieki ar maziem ienākumiem. Turīgākie pacienti ārstējās ambulatoriski vai sanatorijās. Slimniekiem, kas sastāvēja Slimokasē, tā daļēji sedza ārstēšanās izdevumus. Tuberkulozes slimnieku uz slimnici nosūtīja apriņķa ārsts terapeits, Slimokases ārsts vai arī speciālists plaušu slimībās. Ārsta pienākums bija obligāti ziņot par atklātiem tuberkulozes slimniekiem. Liela daļa slimnieku ārstējās privāti [17].

Sekmīgi uzsāko tuberkulozes apkarošanas darbu pārtrauca 2. Pasaules karš, kura laikā saslimstība ar tuberkulozi pieauga. T. s. Latvijas ģenerālapgabalā tika iekārtotas 16 centrālās aizgādvieta un 13 filiāles, ko vadīja ārsti speciālisti, kuru rīcībā bija rentgenaparāti. Perttuberkulozes cīņā iesaistījās arī veselības kopšanas punkti un tautas palīdzība [18]. Jelgavas slimnīcā kara laikā plaušu slimniekus pieņēmusi ārste ftiziatre Anna Jansone (1892–?) [19].

Padomju okupācijas sākumposmā 1945. gadā Jelgavas slimnīcā tika izveidota Infekcijas nodaļa, kurā divās istabās izvietojās tuberkulozes kabinets (reģistratūra,

ārstu pieņemšana, procedūras, arī plaušu gāzēšana). Šajā laikā Jelgavas slimnīcā sāka strādāt no dažādām PSRS teritorijām iebraukušie medicīnas darbinieki. 1945. gada sākumā tuberkulozes slimniekus pieņēma un izmeklēja ārste Sofija Kvassere (1909–?) [20], kurai palīdzēja divas medicīnas māsas – Elza Brūvele un Leonora Markizāne (katra 0,5 slodzes). No 1946. gada nodaļā bija jau divas medicīnas māsu slodzes, un darbu uzsāka divas frontes medicīnas māsas – Jeļena Starovoitova un Praskovja Anohina [21]. 1946. gadā slimniekus ārstēja ārste Vera Ivanova (1913–?) [22]. Šai laikā pilsētās slimnīcā darbojās rentgena kabinets, kurā slimniekus pieņēma slimnīcas galvenais ārsts Herberts Gerhards.

Esošos diezgan skopos H. Gerharda biogrāfijas datus [23] papildināja dēlu sniegtās ziņas un fotogrāfijas.

Herberts Otto Gerhards dzimis 1908. gada 22. maijā Jelgavas apriņķa Vircavas pagastā turīga saimnieka un amatnieka ģimenē. Mācījies Jelgavas Jēkaba ģimnāzijā, 1926. gadā iestājies Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē, kuru beidzis 1933. gadā. Divus gadus papildinājis savas zināšanas Berlīnē. Atgriezoties Latvijā, no 1936. līdz 1940. gadam strādāja par iekšīgo slimību ārstu Rīgas Kara slimnīcā, kur ieguvis kara ārsta leitnanta pakāpi. Vienlaikus H. Gerhards strādājis arī savā privātā internista doktorātā Jelgavā [24]. No 1940. līdz 1941. gadam strādājis Rīgas 7. poliklinikā, bet no 1941. gada oktobra līdz 1944. gada jūlijam – Valmieras pilsētas slimnīcā. Uz Jelgavas pilsētas slimnīcu dr. H. Gerhards pārnāca 1944. g. augustā pēc PSRS armijas ienākšanas Latvijā. Oktobrī viņu norīkoja par Jelgavas pilsētas poliklinikas galveno ārstu. Šajā amatā viņš strādāja līdz 1946. gada janvārim. No 1946. gada janvāra līdz 1947. gada oktobrim H. Gerhards bijis arī Jelgavas slimnīcas galvenais ārsts, vienlaikus strādādams līdz 1951. gadam par tuberkulozes kabineta galveno rentgenologu.

1951. gadā, izveidojot Jelgavas pilsētas Tuberkulozes dispanseru A. Puškina prospektā, H. Gerhards kļuvis par tā galveno ārstu un strādā līdz 1958. gada oktobrim, kad insulta seku un veselības pasliktināšanās dēļ tiek pārcelts darbā par sektora vadītāju [25]. H. Gerhards miris 1963. gada 25. novembrī, braucot autobusā uz darbu; apbedīts 30. novembrī Jelgavas Meža kapos. H. Gerhards bija divreiz precējies, izaudzinājis četrus bērnus, no tiem meita Dace ir medicīnas māsa, bet dēls Ūldis – ārsts psihoterapeits Jelgavā [26].

1947. gadā tuberkulozes kabinets atradies vienā ēkā ar Jelgavas pilsētas slimnīcu, bet ar atsevišķu ieeju, tajā bija desmit slimnieku gultas. Apkalpojamais rajons

Herberts Otto Gerhards (1908–1963). 20. gs. 50. gadi

M. Vesperis

bijis ļoti plašs – Jelgavas pilsēta, toreizējais Jelgavas apriņķis, kā arī Bauskas Dobeles apriņķis. No 1949. gada vietu skaitu stacionārā palielināja vēl par desmit gultām. Galvenā rentgenologa amatu ieņēma H. Gerhards. Apmēram tajā pašā laikā slimnīcā darbu uzsāka medicīnas māsa Lonija Čakstiņa, Anna Preimane, Anna Viļumšone, saimniecības māsa Sofija Vilkāre, laborantes Marija Petrova un Ella Zīriņa [27].

Pieaugot tuberkulozes slimnieku skaitam, 1951. gada 13. jūlijā kā patstāvīga ārstniecības iestāde tika dibināts Jelgavas pilsētas Tuberkulozes dispansers, kas atradās A. Puškina prospektā 29. Tajā bija paredzētas 25 slimnieku gultas, slimniekus apkalpoja pieci ārsti. Par galveno ārstu tika norikots H. Gerhards. Veidojoties dispanseram, tajā vēl nebija ne rentgena kabineta, ne laboratorijas. Nodibinot Bauskā un Dobelē jaunus tuberkulozes kabinetus, Jelgavas dispanseram tika samazināts apkalpes rajons. Ārpus Jelgavas rajona dispansera medicīnas personāls apkalpoja slimniekus Auces un Elejas rajonā, vēlāk tiem pievienoja Saldus rajonu. Turpmāk 1953. un 1954. gadā apkalpes rajons vēl tika samazināts, jo Saldū, Aucē un Elejā darbību uzsāka savi tuberkulozes kabineti [28]. 1952. gadā dispanserā par bērnu ftiziatri sāka strādāt dr. Sāra (Sofija) Itkina (1909–1987) [29].

1958. gadā, pēc tam kad H. Gerharda veselības stāvoklis pasliktinājās, par Jelgavas Tuberkulozes dispansera galveno ārstu iecēla Maigu Bormanu, kas šajā amatā strādāja līdz 1978. gadam [30]. 1959. gada oktobrī Jelgavas pilsētas Prettuberkulozes dispanserā bija 40 slimnieku gultas un 9,5 ārstu štativietas. No 1967. gada 1. maija Jelgavas pilsētas Tuberkulozes dispanseram tika pievienots Elejas tuberkulozes kabinets. 1972. gada 17. janvārī Jelgavas Tuberkulozes dispansers ar stacionāru pārcēlās uz jaunām izremontētām plašākām telpām Viestura ielā 15, kurās no 1922. gada atradās ebreju slimnīca, bet pēc kara gados – pieaugušo poliklinika, kas vēlāk pārtapa par bērnu slimnīcu [31].

1965. gada 1. augustā pēc Rīgas Medicīnas institūta beigšanas dispanserā par ftiziatri sāka strādāt Aina Vējiņa (1938), kura kopš 1978. gada 1. februāra bija galvenā ārste [32].

Raksturojot dispansera attīstību, jāpiemin, ka kopumā no 1946. līdz 1949. gadam gultu skaits palielinājās par desmit un 1949. gadā tas sasniedza 20 vietu. 1951. gadā dispansera gultu skaits palielinājās vēl par 25 gultām, 1956. – par 30, bet 1960. gadā gultu skaits sasniedza 40. Savukārt ārstu ftiziatru skaits no diviem 1946. gadā, palielinājās par septiņiem 1956. gadā, sasniedzot 9,5 štata vienību. Pieauga arī vidējo medicīnas darbinieku skaits: no 10,5 vienībām 1951. gadā līdz 23,5 štata vienībām 1964. gadā.

Kardināli palielinājās fluorogrāfiski pārbaudīto pacientu skaits – no 4219 personām 1951. gadā līdz 8118 pacientiem 1958. gadā un 13 536 personām 1964. gadā. Jelgavas pilsētas Tuberkulozes dispansers ne tikai rūpējās par tuberkulozes slimnieku veselību un ārstēšanu, bet arī centās sagādāt viņiem dzīvokļus, ja bija tāda nepieciešamība; piemēram, 1954. gadā pieci slimnieki saņēma jaunus dzīvokļus, savukārt 1963. gadā jau 14 personas ieguva jaunu dzīvesvietu [33].

Attīstoties tik plašam tuberkulozes apkarošanas iestāžu tīklam, Jelgavā un Jelgavas rajonā stipri samazinājās saslimstība ar tuberkulozi un būtiski tika ierobežota tās izplatība. 1981. gadā, atzīmējot dispansera 30 gadu jubileju, tā galvenā ārste A. Vējiņa avīzē "Darba Uzvara" rezumēja sasniegto un informēja sabiedrību "par dispansera pozitīvo ietekmi uz sabiedrību un tās veselības stāvokli". Šajā publikācijā viņa uzsvēra, ka slimības izraisītāja mikobaktērija kļuvusi "viltīgāka", tā ieguvusi jaunus apveidus, pielāgojusies un atradusi cilvēka organismā citas vārīgākas vietas ārpus plaušām. To nav iespējams pilnīgi iznīcināt, kamēr pasaulē pastāv kaut viens infekcijas perēklis. A. Vējiņa saka: "Toreiz nebija tādu medikamentu kā tagad, nebija fluorogrāfa. Vienīgais "ierocis" diagnostikā bija rentgenaparāts. Slimību bieži vien atklāja ar novēlošanos, kad tā bija jau ļoti smagā formā. Tagad ir savādāk. Piemēram, aizvadītajā gadā pusi saslimušo atklāja fluorogrāfiskajās veselības pārbaudēs. Un slimība tika pamanīta pašā sākumā. Lūk, daži skaitļi no mūsu statistikas: pēdējos divdesmit piecos gados saslimstība ar tuberkulozi samazinājusies desmitkārtīgi, kaut gan visā pasaulē tai ir tendence pieaugt". Mēģinot skaidrot iemeslus, kādēļ toreiz cilvēki saslima ar tuberkulozi, Aina Vējiņa pastāsta, ka visvairāk saslimst cilvēki ar novājinātu organismu. Lielu ļaunumu nodara alkoholisms: "Cilvēki, kam piemīt šī nelaime, ir nedisciplinēti, grūti ārstējami. Cilvēka bezrūpība vai nevēlēšanās saudzēt savu veselību. Tuberkulozes ārstēšana ir ilgstošs process un valstij dārgi izmaksā. Pēc pirmās saslimšanas slimnieks gandrīz gadu atrodas pilnīgā valsts apgādē un ārstēšanā. Vispirms slimnīcā, tad – sanatorijā. Pat uzturam stacionārā tiek atvēlēts divtik vairāk līdzekļu nekā citās slimnīcās. Ir preparāti, kuru viena kapsula maksā 30 kapeikas, bet jālieto trīs četras dienas. Un gadās tā – pāiet zināms laiks, bet cilvēks nemaz nav atveseļojies. Vēlāk viņš atzīstas, ka zāles nav lietojis. Vienkārši izmetis ārā. Ko darīt ar tādu slimnieku? Ja viņam pašam vajadzētu par zālēm maksāt, diez vai kāds tā rīkotos. Bēdīgākais, ka tādējādi tiek zaudēts laiks." Kā vēl vienu nozīmīgu faktoru tuberkulozes apkarošanā A. Vējiņa min to, ka dispansers ņēma uzskaitē un ārstēja visus slimniekus ar hroniskām pneimonijām vai citām plaušu slimībām [34].

Pēc ekspedīcijas iegūtiem materiāliem var secināt, ka Jelgavas Tuberkulozes dispansera vadība vienmēr sekojusi jaunākajām prettuberkulozes ārstēšanas metodēm un līdzekļiem, kā arī saudzējusi dispansera ēku un inventāru. Nepieciešamības gadījumā iegādāta jauna iekārta, paplašinātas telpas un veikts remonts, ja to prasīja apstākļi [35]. Piemēram, 1988. gadā esošajai ēkai tika uzbūvēts trešais stāvs, paplašināts rentgenkabinets un palātas [36].

Pēc PSRS sabrukuma un Latvijas Neatkarības atjaunošanas Jelgavas Tuberkulozes dispansers mainīja savu statusu. Kopš 1994. gada janvāra dispansers kļuva par Valsts tuberkulozes un plaušu slimību centra sastāvdaļu un tika pārdēvēts par Jelgavas tuberkulozes slimnīcu. 1996. gada decembrī, atdaloties no Valsts tuberkulozes un plaušu slimību centra, Jelgavas tuberkulozes slimnīca kļuva par pilsētas pašvaldības bezpeļņas uzņēmumu "Jelgavas tuberkulozes slimnīca".

M. Vesperis

Tās statūtos noteiktais mērķis bija nodrošināt iedzīvotāju medicīnisko aprūpi atbilstoši Pašvaldības apstiprinātajai veselības aprūpes bāzes programmai un līgumam ar Pašvaldības veselības aprūpes nodaļu – Noreķīnu kasi. Slimnīcas darbības veids bija tuberkulozes apkarošanas un ārstnieciskais darbs, konsultatīvais darbs un kontroles funkcijas, tuberkulozes apkarošanas metodiskā vadība un koordinācija, kā arī bakterioloģiskā izmeklēšana diagnostiskos nolūkos. Tika noteikts arī Jelgavas tuberkulozes slimnīcas apkalpojamais rajons – Jelgavas pilsēta un rajons, kā arī Bauskas, Dobeles un Tukuma rajons. Iestāde sastāvēja no slimnīcas, ambulatorās daļas un dienas stacionāra. Slimnīcai un ambulatorajai daļai bija rentgenkabinets un laboratorija. Ambulatorā daļā darbojās divi pieaugušo kabineti un viens bērnu kabinets. No 1997. gada 1. marta slimnīcā darbojās dienas stacionārs.

1997. gadā Jelgavas tuberkulozes slimnīcā strādāja 40 darbinieki, to skaitā četri ārsti, 12 cilvēku vidējā medicīnas personāla un 11 jaunākā medicīnas personāla. Vienam slimniekam vidējais ārstēšanās ilgums slimnīcā 1997. gadā bija 93 dienas. 1997. gadā izdevumi vienam tuberkulozes slimniekam vidēji dienā bija Ls 6,74. Slimnīcā vidēji ārstējās 30 slimnieki. Stacionāru ik dienu apmeklēja vidēji 10 pacienti, kuri saņēma arī bezmaksas pusdienas [37].

1997. gadā slimnīcā strādāja vairāki sertificēti ftiziatri: bērnu ftiziatre Māra Bergmane (no 1967), iecirkņa ftiziatre Māra Butkus (no 1974), ftiziatre ordinatore Lilita Dinka (no 1981), iecirkņa ftiziātrs Zigurds Salmiņš-Salms (no 1984) un no 1987. gada par ftiziatru, bet kopš 1987. gada par rentgenoloģi strādāja Mudīte Svare [38].

2004. gadā Jelgavas tuberkulozes slimnīca nodrošināja ārstēšanu visa veida tuberkulozes slimniekiem, – tajā bija ambulatorā daļa ar diviem pieaugušo kabinetiem un vienu bērnu kabinetu, rentgenkabinets, klīniskā un bakterioloģiskā laboratorijas, kā arī 30 gultas vietas [39].

2007. gada septembrī Jelgavas iedzīvotājus pārsteidza ziņa, ka Jelgavā tuberkulozi ārstēs ambulatori, ka pilsētas Domes sēdē pieņemts lēmums par SIA "Jelgavas Tuberkulozes slimnīca" darbības izbeigšanu un iestādes likvidēšanu [40]. Latvijas Veselības ministrijas veiktās reorganizācijas dēļ 2007. gada 1. decembrī Jelgavas tuberkulozes slimnīca savu darbību pārtrauca. Jelgavā palika tikai ambulatorā daļa, kuru 2008. gada 1. janvārī iekļāva Jelgavas polikliniķā kā tuberkulozes un plaušu slimību nodaļu.

2007. gadā vēl pirms reorganizācijas slimnīca apkalpoja Jelgavas pilsētu, kā arī Jelgavas, Bauskas, Dobeles un Tukuma rajonu. Slimnīcā bija 38 medicīnas personāla štatavietas, t. sk. 7 ārsti (viens galvenais ārsts, četri ambulatorās daļas ārsti, viens rentgenologs, viens stacionāra ārsts un pusslodze ārsta laboranta), 12 štatavietu vidējā medicīnas personāla; visi darbinieki bija sertificēti. 2007. gadā slimnīcā ārstējās 28 pacienti, bet ambulatori ap 80 Jelgavas pilsētas iedzīvotāju. Likvidācijas periods ilga no 2007. gada 1. decembra līdz 2008. gada 13. jūnijam. Šajā laikā notika visu iekārtu novērtēšana un sadale, vērtīgāko lietu izsole vai nodošana citām medicīnas iestādēm [41].

Diemžēl saslimstība ar tuberkulozi Latvijā 20. gs. 90. gados atkal pieauga. Latvijā straujš pieaugums ar tuberkulozi sākās tieši 90. gadu sākumā. 1990. gadā tika reģistrēti 731 saslimšanas gadījums, bet jau 1998. gadā bija 1820 gadījumu, kas bija 2,5 reizes vairāk. Strauji pieauga arī mirstība. 1991. gadā no tuberkulozes un tās sarežģījumiem nomira 185 slimnieki, turpreti 1996. gadā – jau 295. Par tuberkulozes formu smagumu liecina pieaugušais mirušo skaits pirmajā slimības gadā (73 mirušie jeb 24,7). 2000. gados saslimstība ar tuberkulozi sāka stabilizēties, jo mazinājās to slimnieku skaits, kas izvairījās no ārstēšanas, reizē ar to uzlabojās ārstēšanās rezultāti. 1996. gadā izārstēto un ārstēšanos beigušo skaits bija 69,5%, bet 2001. gadā – 71,6% [42].

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja darbinieki ekspedīcijas rezultātā muzeja krājumam ieguva šādus materiālus: 17 dokumentus, 21 medicīnisko aprīkojumu, 15 laboratorijas traukus, 28 slimnīcas inventāra priekšmetus, 5 rentgenuzņēmumus, 5 zīmogus, vienu fotoalbumu, 5 fotogrāfijas u. c. [43].

Atsauces un skaidrojumi

1. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja ekspedīcijas uz Jelgavas tuberkulozes slimnīcu atskaite. Ekspedīcijas sastāvs: direktora vietniece zinātniskajā darbā Rita Grāvere, Krājuma nodaļas vadītāja pienākuma izpildītāja Līga Patmalniece, galvenais speciālists Mārtiņš Vesperis, speciālisti Lauris Pavilons un Elīna Valtere.
2. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs izsaka pateicību Jelgavas tuberkulozes slimnīcas galvenai ārstei Ainaī Vējiņai un vecākai māsai Ilonai Pommerei par ekspedīcijas dalībnieku laipnu uzņemšanu un materiālu atlasī.
3. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM 47079/R 33954.
4. Pētersons A. Pašreizējā prettuberkulozes fronte Latvijā.//*Tuberkulozes apkarošanas racionalizācijas kongress*. Rīga: 1933, 6. lpp.
5. Viksna A. Ftiziatrijas saknes Latvijā. *Latvijas Ārsts*, 2003, Nr. 3, 9. lpp.
6. Klaustiņa E. Latvijas tuberkulozes apkarošanas biedrības 10 gadu darbības pārskats (1923–1933).//*Tuberkulozes apkarošanas racionalizācijas kongress*. Rīga: 1933, 1.–12. lpp.
7. Stradiņš P. *Veselības veicināšanas biedrības mērķi un uzdevumi*. Rīga: Veselības biedrības izdevums, 1938. 11 lpp.
8. Augusts Dargevics (Dargēvics) dzimis Ukros. 1923. gadā beidzis Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti ķirurga specialitātē. Strādājis Valmierā, Rīgā un Jelgavā, kur bijis par aprīnča ārstu. 1937–1940 un 1941–1944. – Jelgavas pilsētas slimnīcas galvenais ārsts. 1944. gadā devies bēgļu gaitās, emigrējis uz ASV. Miris Denverā. Ziņas no: *Latviešu ārsti pasaulē*. Rīga: 1993, 19. lpp.
9. Dāvids Biskaps (Bīskaps) dzimis Jēkabniekos. 1906. gadā beidzis Tērbatas Univeristātes Medicīnas fakultāti internista un bērnu ārsta specialitātē.

M. Vesperis

- Strādājis Alūksnē, Vilcē, Mežotnē, Žeimā, Bērzmuižā un Jelgavā. Kara laikā devies bēgļu gaitās, emigrējis uz ASV. Miris Ņujorkā. Ziņas no: *Latviešu ārsti pasaulē*. Rīga: 1993, 15. lpp.
10. Alfrēds Mednis dzimis Rīgā. 1924. gadā beidzis Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti ķirurga specialitātē. Strādājis Rīgā un Jelgavā. Kara laikā devies bēgļu gaitās, emigrējis uz ASV, kur Meinā strādājis par psihiatru. *Latviešu ārsti pasaulē*. Rīga: 1993, 41. lpp.
  11. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM 18025/Rp 6092.
  12. Pauls Strautzelis (Pāvils Strautzelis) 1892. gadā beidzis Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultāti kā iekšķīgo slimību speciālists. 1939. gadā par labu darbu apbalvots ar Atzinības Krusta 3. šķiru. Ziņas no: *Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam*. Rīga: 1939, 68. lpp.; *Ārsti*, 1939, Nr. 1, 66. lpp.
  13. Ābrams Neihauss 1887. gadā beidzis Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultāti kā iekšķīgo un sieviešu slimību speciālists. Ziņas no: Vātere E.I. *Ebreji – mediķi Latvijā: 1918–1996*. Rīga: 1997, 67. lpp.
  14. Fēliks Spēlmanis 1924. gadā beidzis Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti kā ādas un venērisko slimību speciālists. Ziņas no: *Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam*. Rīga: 1938, 70. lpp.
  15. Informāciju sniegusi Arvīda Roguļa meita Elga Berša (dz. Rogulis, 1923). Intervēta 2008.12.V. E. Berša Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam dāvinājusi sava tēva personīgās lietas: Latvijas Valsts karaklausības apliecību un pasi, ģimenes fotogrāfijas un citus materiālus.
  16. *Jelgavas pilsētas vecā slimnīca sešdesmit darba gados*. Jelgava: 1997, 12. lpp.
  17. Medicīnas māsas Leonoras Markizānes atmiņas. Pierakstītas 1970.2.X. No M. Bormanē arhīva Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā.
  18. Cīņa ar tuberkulozi. *Ārstniecības žurnāls*, 1943, Nr. 3, 223.–224. lpp.
  19. Anna Jansone dzimusi Cēsīs. 1924. gadā beigusi Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti kā ftiziatre. Strādājusi Tērvetē, Cēsīs un Jelgavā. 1944. gadā devās bēgļu gaitās uz Vāciju, 1949. gadā pārcēlās uz pastāvīgu dzīvi Aiovā, ASV. Ziņas no: *Latviešu ārsti pasaulē*. Rīga: 1993, 27. lpp.
  20. Sofija Kvassere 1935. gadā beigusi Rostovas Medicīnas institūtu, specializējusies plaušu slimībās. Ziņas no: *Latvijas PSR Veselības Aizsardzības ministrijas rokas grāmata 1946. gadam*. Rīga: 1946, 172. lpp.
  21. Ārsta Rumeļa atmiņas. No M. Bormanē arhīva Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā.
  22. Vera Ivanova 1938. gadā beigusi Smoļenskas medicīnas institūtu, specializējusies iekšķīgās slimībās. Ziņas no: *Latvijas PSR Veselības Aizsardzības ministrijas rokas grāmata 1946. gadam*. Rīga: 1946, 168. lpp.
  23. Herberts Gerhards. Nekrologs. *Darba Uzvara*, Nr. 127, 1963.28.XI.
  24. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM 53404/R 35925.
  25. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM invent. Nr. 8064, 5. lp.

26. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM 53404/R 35925.
27. Vēsturiskās ziņas par tuberkulozes apkaršanas darbu Jelgavas pilsētā. No M. Bormanis arhīva Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā.
28. Vējiņa A. Tuberkulozes apkaršana Jelgavā. *Latvijas Ārsts*, Nr. 10, 1997, 646. lpp.
29. Sāra (Sofija) Itkina dzimusi Gomeļas gubernā. 1938. gadā beigusi Harkovas 1. Medicīnas institūtu kā ftiziatre. No 1952. gada strādājusi par bērnu ftiziatru Jelgavas tuberkulozes dispanserā. Vātere E.I. *Ebreji – mediķi Latvijā: 1918–1996*. Rīga: 1997, 51. lpp.
30. Maiga Bormane dzimusi 1922. gada 28. aprīlī. 1943–1948 Mācījusies Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē. 1949–1954 pirmā darba vieta bijusi Valkas slimnīcā. pēc Hermaņa Gerharda uzaicinājuma 1954. gadā pārgājusi strādāt uz Jelgavas tuberkulozes dispanseru. 1958–1978 Jelgavas tuberkulozes dispansera galvenā ārste, kad aizejot pensijā turpat turpinājusi darbu par ārsti ftiziatru. Intervija ar Dr. Maigu Bormani 2008. gada 1.jūnijā. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājums.
31. *Latvijas Enciklopēdija*. 3. sēj. Rīga: 2005, 192. lpp.
32. Informāciju sniedza Jelgavas tuberkulozes slimnīcas galvenā ārste Aina Vējiņa 2008. gada 6. jūnijā.
33. Jelgavas pilsētas prettuberkulozes dispanseram 25 gadus. Foto albums. MVM 52631/Falb 166.
34. Zāle R. Neizmērojama bagātība. Jelgavas prettuberkulozes dispanseram – 30. *Darba Uzvara*, 1981.14.VII
35. Informāciju sniedza Jelgavas tuberkulozes slimnīcas galvenā ārste Aina Vējiņa 2008. gada 6. jūnijā.
36. Vējiņa A. Tuberkulozes apkaršana Jelgavā. *Latvijas Ārsts*, Nr. 10, 1997, 646. lpp.
37. Kaire A., Aniņa S., Greitāne I. *Tuberkulozes un tās ārstēšanas saistība ar slimnieku sociālo dzīvi*. 2. projekts. Rīga: Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola "Attīstība", 1999, 51. lpp.
38. Vējiņa A. Tuberkulozes apkaršana Jelgavā. *Latvijas Ārsts*, Nr. 10, 1997, 646. lpp.
39. *Latvijas Enciklopēdija*. 3. sēj. Rīga: 2005, 192. lpp.
40. Neilands A. Tuberkulozi ārstēs ambulatori. *Zemgales Ziņas*, 2007.26.IX.
41. Informāciju sniedza Jelgavas tuberkulozes slimnīcas galvenā ārste Aina Vējiņa 2008. gada 6. jūnijā.
42. Leimanis J. 24. marts – Pasauls tuberkulozes diena. *Latvijas Ārsts*, Nr. 3, 2003, 12. lpp.
43. Leimanis J. 24. marts – Pasauls tuberkulozes diena nav svētku diena. *Latvijas Ārsts*, Nr. 4/5, 1997, 62. lpp.
44. Pirmsākotnējais akts Nr. 1. MVM, 2008.10.IV.

Work of the Jelgava tuberculosis hospital in the 2nd part of the 20th century (Summary)

By Mārtiņš Vesperis

The materials obtained during the expedition to the hospital by workers of the Pauls Stradiņš Museum for history of medicine.

After the reorganization process the Jelgava tuberculosis hospital secede to work in 2007, the hospital was founded in 1951. On the 28th of February 2008, workers from P. Stradiņš Museum for history of medicine made an expedition to this medical facility, to obtain materials that could supplement the collection of the museum with materials on the hospital and its fight against tuberculosis after the 2nd World War in Jelgava. The museum was specifically interested in documents and other things that may characterize the hospital and its work from the beginning right up till its closing day, as well as personalia of the head doctors and medical staff.